

రా తా కృష్ణ వి

రా తా కృష్ణ వి

కళాపీఠ ప్రచురణము

రాధాకృష్ణుని

రాణీ సోమ

కళాపీఠ ప్రచురణము

500 ప్రతులు

—/ 8 /—

Printer : I. V. Ratnam, M. Sc., A. G. Press, Bezwada.

కృతికర్త

*

శ్రీ విద్యా వినయమ్ములు
 ధీ విభవమ్మును యశమ్ము దిరమై నా యీ
 పావన తర కృతి కన్యా
 జీవితపతి గూడి శోభ జెన్నెనలారున్.

*

కృతిభర్త:

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

వి. వెంకటనారాయణరావు
 జమీందారువారు

రాణీ పోమ

రాణీసోమ

మొదటి దృశ్యం

[అవ్యక్త మధురగానం చేస్తూ అభిరంగాలు ఇసుక పాసుశ్రమిద ఒరిగిపోతున్నై. దూరపులోతులోంచి వేయి చేతులూ సాచి ఏడుగురైన డొర ముసిముసి నవ్వులతో చరచరా సాగివస్తున్నాడు. మాటలతో, పాటలతో, ఆటలతో జంతుసంతాన మంతా కిలకిల్లాడుతోంది. జావా ద్వీప మానాడు అదో విధమైన అనిర్వచనీయానందాన్ని సుధవిస్తోంది.

చుక్కల నడుమ చంద్రుడా అన్నట్లు జన సమాహార మధ్య కాండి న్యుడు దిక్కులు పరికించి చూస్తూ, మెలిమెల్లగా రాజప్రాసాదోన్నతిపై పయనిస్తున్నాడు.

కవాటాల కిరు పార్శ్వాల్లోనూ నిలబడి, పంచపాలిలో నుంచునీ, ముగ్ధాంగన రెండరెందకో కులుకు చూపులతో రాచబాట నలంక రిస్తున్నారు. బాలబాలిక లచ్చటచ్చట ఉన్నత ప్రదేశాలల్లో నిలబడి చూస్తూ, చోటు దొరికినప్పుడల్లా తొంగి తొంగి తిలకిస్తూ తమ తమ ఆనందాన్ని ఉత్సాహాన్ని తెలుపరుస్తున్నారు.

కాండిన్యూని చూపులు అనతిదూరంలో ఉన్న రాజ ప్రాసాదం చూడకూ, తరువాత ప్రాసాదోపరిభాగాన నిలబడి తన దిక్కు తిలకిస్తున్న రమణినిచూడకూ వున్నా.

కాండిన్యూడు:—ఎవరది...! ఆ హరిశ్చంద్రా చికిలి చూపులతో.

యెవరికొరకొగదా నిరీక్షిస్తోంది. ఆమె కనుపాప లర్పించే స్వాగతం ఆ ఉదయభానునికా...? లేక నాకా? ... అది రాజప్రాసాదం కాదూ? అలానే తలపిస్తోంది ఐతే... ఆమె...? తాపోపహతయైన యే అప్పరోగనా కాను గదా? ఇంతవరకూ నేను విన్న తరంగమాలికల కిల కిలల కర్ణం ఆమెను పిలవటమేనేమో? తొలిశక్కునం మంచిది కావాలని సహస్రకరుడు తనకై కోరి రప్పించు కున్న యే దివిజాంగనా కాదుకదా; ఆ శుభ్రాంగి. (ముందుకు నడిచి చిరునవ్వుతో) తమ్మిదొర కైనా కాక పోయినా నాకుమాత్రా మీ దర్శనం శుభోదయచిహ్నం గానే ఉంది. నే నీ సీమలో బంధీనికాక అతిథిని ఉన్నట్లే అనిపిస్తోంది. నాకు సానుభూతి చూపేవారిలోనూ, నన్ను విమర్శించేవారిలోనూ కూడా ... ఈ జనసమూహంలో ... నాయందు వారికి గల అభిమానం నిగూఢంగా ద్యోతమాతూనే వుంది. అదేదో అనిర్వచనీయానందం నాలో పొంగి, ప్రివహించి, నా హృదయాన్ని పైతం కదలించేస్తోంది సుమా; ఆ జలజాతేక్షణ. ఐనా.....

చెలిమిగాని తోటి కలహించి యిలు వీడి
జలధి యానమునను బలము నోడి
నిలతు నెచట ననుచు తలపోయు నేనేడ?
కలుములేడ? వలపు తలపు లేడ?

ప్రతీకారవాంఛనిలోద్ధూతావమానదవాగ్ని హృదయ

కుహరంలో నాల్గులు సాచి విజయవిహారం చేస్తున్న యీ
ముహూర్తంలోనా నాకీ ప్రణయభావాలు? ,

(ఆగి, తిరిగి మందహాసం చేస్తూ) ఏమో...! ఈ నా
రాకను దైవం యెందుకుగా నిర్ణయించాడో! ఆవిలాసిని
సందర్శనం నాలో యెట్టి మార్పులు తే నంకల్పించిందో!
ఈ ప్రజ లామెచు వీక్షించి, అవనతవదనులై, గౌరవ
పురస్కరంగా అడుగులువేయటంచూస్తే ఆ పుపుబోడి వీరంద
రికీ ప్రభ్రాణియా అనిపిస్తోంది సుమా! ఏమో...! అదే
యథార్థమైతే.....! ఆ కరుణారసార్ధ్రవీక్షణమాలికలు
నా యీ గళసీమ నలంకరించటానికి అర్హం యేమై
ఉంటుంది? మందగమనాన్ని పొందిన నా యీ పులకిత
శరీరం అంతకంత కామెకు చేరువగా జరగటంలో గల అభి
ప్రాయాన్ని యేమని గ్రహించాలి! ఏ దెబ్బైనా నాలోని
ఆనందం నహేతుక మైందే ననటం సత్యదూరమాతుందా?
...కాదు. కానేరదు కూడా!...ఓహో...! ఏమి ఆనందం!

జలదాశ్వంబులపై వియత్సభమునన్,

సాలంకృతం బైన జా

బిలి స్వారీ యొనరించు మాడ్కి నదె త

స్వీరత్న మొం డా మహా

జ్వల రత్నాంచితి హేమహర్ష్యమున ను

దాభిసిల్లు; నన్ గావ భూ

ఫలికన్ డిగ్గిన వేల్పుటింతి యన నా

నల్ గొల్పి చిత్రమ్మహా!

(వెడతాడు)

రెండవ దృశ్యం

[సోమాదేవి పంచపాలిలో నిలబడి వీధిలోని జనసమూహం కంకా, కాండీన్యూని వంకా, అగి, అగి, తన చేరువనే ఉన్న వృద్ధపరిచారిక కంకా తిరిగిస్తూఉంటుంది' పరిచారిక కూడా ఆ వింత యేమిటో తెలుసుకుందామన్న ఉత్సాహంతో సోమాదేవి చూపుల ననుసరించవలసిందిగా తన నయనాల కాజ్ఞ నిచ్చింది. ఒక క్షణకాలం అలానే జరిగిపోయింది.]

సోమ:— ... శాంతా ... !

శాంత:—అమ్మా ... ఆజ్ఞ ... !

సోమ:—(వీధివైపు చూపుతూ) ఆ.....! అటుచూడు. అక్కడ...

శాంత:—(అటుచూస్తూ) అందరూ మన పక్షిలే...!

సోమ:—నరి...! అదికాదు. ఆ దిక్కుగా...మన భటులు...

ఎవరో బంధించి తెస్తున్నారు ... కనబడటం లేదూ !

శాంత:—(నిదానించి చూసి) ఊ.....! ఔనమ్మా!

సోమ:—(చిరాకుగా) ఔను, కాదు, అన్నది మా కప్పిస్తుతం.

బ్రహ్మవర్షను ముఖాన తాండవ మాడుతుంటే...అదేదో వింతగా ... భూమ్యాకాశాల రెంటినీ కలవటానికా అన్నట్లు చూస్తూ, కాశ్యపి కదలిపోతోందా అనిపించే టట్టుగా అడుగులు వేసుకుంటూ వచ్చే ఆ...నవమస్మృతా కారుడు ... (నాలిక కరచుకుని)అదే...అయ్యవకుడు...? (ఏదో ఆలోచిస్తూ మాటలు మింగేస్తుంది.)

శాంత:—(ఏదో ఊహించుకున్నట్లుగా చిలిపిగా చూస్తూ)

అమ్మా ... యవకుడు కదా! కొను ...! ఐనా...
(కొందకు పోతుంది.)

పోమ:—(అక్కడే వచ్చాల్లు చేస్తూ) ఉవ్వు...! ఏ పొంతి
యిదో! గమ్యస్థాన మేదో...! ఎందుకొక్కటై యిటుగా
వచ్చాడో! ఆ చూపుల్లో యెంతటి తీక్షణత వుంది! ఆ
ముఖంలో యెంతటి విద్యత్ప్రభ గోచరిస్తోంది! ఆ నడకలో
యెంతటి రాచరికపు ట్యాడ్రిక ద్యోతమాతోంది! (పెద్దగా
నవ్వుతుంది) ...ఐనా...నాలో జనించిన యీ ఉత్సాహ
నికీ, ఉద్రేకానికీ కారణంయేమిటోకదా! ఎందరుబుదీలుగా
నా సమక్షాన నిలబడటం లేదు...! ఎందరు నా దయా
రసామృతాస్వాదన చేసి స్వేచ్ఛానాయువులు పీల్చి
సుఖపడంలేదు! కాని, అతనిని ఏక్షించినదాది నన్ను నేనే
విస్మరించినట్లాతోందే! నా నిరంకుశ రాజ్యాధికారం అతని
పాదసరోజాల ముంగిల ప్రాణమిల్ల నుంకిస్తోందే!.....
ఏమి చెప్పుమా! అతనిలో గల ఆకర్షణ శక్తి! ఉవ్వు...!
ఎందుకోగదా...

తమ్మి చేడియ దినమణి దర్శనమున
నొడలు తెలియని మోదముం బడయు మాడ్కి
సతని గాంచిన నా హృదయమ్మునందు
చిలిపి పలుకుల గులుకు రాచిలుకగములు.

కాంత:—(అతురతతో ప్రవేశించి) అమ్మా...!

పోమ:—(అశ్చర్యంతో) ఏమే...!

కాంతి పో మ

శాంత:—(వచ్చే సవ్వసు లోపలనే అణచుకుంటూ) అమ్మా... ఏమీలేదు. అతడొక వెజ్టివాడుట. సముద్రతీరాన స్నానం తప్పి పడివున్న అతడిని మన భటులు కనిపెట్టి, నేడతీర్చి ఎన్ని ప్రశ్నలువేసినా అతడు సమాధానం యియ్యకపోవటంచేత అనుమానించి, బంధించి... కఛేరీలో నిలపెట్టడానికై...

(సోమ ఆశ్చర్యంగా వింటూ, లోపలికి చూస్తూఉంది. ఓ భటుడు వచ్చి సమస్కరించి నిలబడతాడు)

భటుడు:—మహారాణి వారి అనుగ్రహం.

సోమ:—వారి కిక్కడకే దారి చూపవలసిందిగా మా అనుజ్ఞ వంది.

భటు:—చిత్తం .. (వెడతాడు)

శాంత:—(జంకుతూ)...అమ్మా.....!

సోమ:—ఏమే...?

శాంత:—తమ...ఆజ్ఞ...

సోమ:—ఊ...! ఆజ్ఞ...?

శాంత:—మనస్ఫూర్తిగా...

సోమ:—శాంతా...! నీకు వృద్ధాప్యం ముదినకొద్దీ బుద్ధి మాంద్యం దట్టమాలోందే! నా గొంతులో యెన్నడైనా అపవ్వరంగాని, భిన్నధ్వనులుగాని విన్నావా...?

శాంత:—క్షమించాలి. నా అభిప్రాయం...

సోమ:—ఊ...! అభిప్రాయం...?

శాంత:—పర దేశస్థునికి ప్రభమంలోనే ... అంతఃపురం ప్రవేశం...

సోమ:—(నవ్వి) ...పిచ్చిదానా...పర దేశస్థుడైతే మాత్రం. పవిత్రమనస్కుడు కారాదా...?

శాంత:—కాదు తల్లీ! అతని గుణగతాలు...

సోమ:—తెలియకముందే యిలా రాసీయటం ముప్పు తెస్తుందని...! అంతేనా?

శాంత:—(భయపడుతూ) తమ గౌరవానికి...

సోమ:—ఏముంది...? మెరుగు పెట్టడమే ఔతుంది...! నరే... ఆ తెర నిలాలా లాగి అటువంక ఓ ఆసనాన్ని అమర్చు.

శాంత:—అజ్ఞ...! (ప్రక్కగా తొలుగుతుంది)

సోమ:—పిచ్చి అభిప్రాయాలు. అతణ్ణి పరికించి చూసి అతడి గుండెనే గ్రహింపలేని అమాయకురాలా యీ మహారాణి! పరిచారికాగణం నన్నలాగేగదా అర్థం చేసుకుంది! ఉహు...!

(ఇద్దరు భటులు కాండ్లివ్యుట్టి ప్రవేశింప చేస్తారు. దాని వెళ్ళి అతని వంక యెగ దిగా చూసి, గౌరవపురస్కరంగా అహ్వానించి ఆసనం చూపిస్తుంది; 'దయచెయ్యండి' అని. ఆదంతా సంజ్ఞాబద్ధమైందే కాబట్టి అతని కంతగా బాధ లేదేమో... అసీనుడైనాడు. ఆ తెర కావలిప్రక్కన ఎవరో ఉన్నారని గ్రహించాడు. శ్రీయై ఉండాఅని నిశ్చయించుకున్నట్లుగా... సవినయంగా కూర్చున్నాడు.

సోమ ముఖం కళాన్వితమైంది. తన రాణిత్యానికి లోటులేని దర్జాతో మాట్లాడసాగింది.)

సోమ:—శాంతా. .! వారిదేశ మేదో అడిగి చూడు!

రాణి సోమ

శాంత:—(అతడి దిక్కు, ఆ ద్వీపపు మాతృభాషలో) అయ్యా!

(కొండిన్యూడు నలదిక్కులా చూశాడు. ఆ పక్క కర్ణం యేమిటో తెలియకా, తనలా సమాధాన మియ్యాలో తోచకా, లేచి కూర్చున్నాడు)

శాంత:—...అమ్మా ... !

సోమ:—(ఆలోచిస్తూ) ... మఱొక భాషలో...!

శాంత:—(తన మాతృభాషలో) ఆర్యా...తమ వాసస్థానం...?

(కొండిన్యూడు సమాధానం చెప్పడు; కానీ, ఏమో మెల్లగా సంస్కృతంలో ఉచ్చరిస్తాడు. దాని అది వింటుంది.)

శాంత:—అమ్మా...! తమ రప్పడవివుడు...ఒంటరిగా కూర్చుని చదువుతూ ఉంటారే ... అలా...

[రాణి ముఖంలో ఓ మెలుపు తళుక్కుమంది. లేత చురుకం మండ హాసం నేసింది. ఏదో స్ఫురణకు వచ్చినట్లుగా తల పంకించింది. స్వయంగా కొండిన్యూడు పుచ్చిస్తూ సంస్కృతంలోనే మాట్లాడ సాగింది.]

సోమ:—...స్వామీ...!

కొండి:—(ముఖంయెత్తి చూశాడు. అతని ముఖాన వెన్నెల విరిసింది) ... ఏమి చిరంజీవీ !

సోమ:—తమ నామధేయ మేమో సెలవిస్తారా !

కొండి:—అందరూ కొండిన్యూడంటారు.

సోమ:—తమ జన్మస్థలం...?

కొండి:—అంధ్రదేశం.

సోమ:—(అశ్చర్యంతోనూ, ఆనందాతిశయంతోనూ) ... అంధ్రదేశమా ! ఐతే...తమరిలా దయచేయటం... ?

కొండి:—...దై వనిర్లయ్య.

సోమ:—....అభిప్రాయం...!

కాండి:—(నిట్టూర్చాడు. అనలే బడలిడిన్నాడో యేమో పూర్వస్మృతి మనోభీష్టమూ స్ఫురణకు వచ్చి అలనట కూర్చినై. రాణి ఆది గ్రహించింది) నన్నిలా ప్రశ్నించే దెవరో తెలుసుకోవచ్చా...!

సోమ:—(చిరునవ్వుతో) ఆంధ్రాభిమానం గల జావా మహా రాణి.

కాండి:—(చకితుడై) సాభాగ్యవతీ! శ్మంతవృద్ధి. ఈదీనుడ్ని పరామర్శించే దెవరో గ్రహిద్దామన్న కుతూహలమే గాని తమ్ములా ప్రాధేయపడటంలో మరో అభిప్రాయం లేదు. ఏనా, నా చరిత్ర తమ కే మాత్రం సంతోషాన్ని కలుగ జేస్తుందా అన్నది సందేహాస్పదమైన విషయం. అందు లోనూ చెప్పరానిదీ, ఎప్పుడూ నాయీ స్థితి. (వక్ర తాళికి నా రాక అచింత్యమనీ, ఆ జ్ఞాపాలనమనీ మనవి చేసుకుంటే తమకు బోధపడుతుం దనుకుంటాను.

సోమ:—(నొచ్చుకుని)...స్వామీ!

కాండి:—ఏమి ఆజ్ఞ మహారాణి...!

సోమ:—తమ హృదయం కొద్దిగా నాకు గోచరమైంది. ఇంత వరకూ మిమ్ము బాధించినందుకు మా భటులను శ్మమిం చాల్సిందని ప్రార్థిస్తున్నాను. నిజానికి మీదర్శనం వల్ల నాజన్మ ధన్యత జెందింది. బాల్యంలోనే నాకు ఆంధ్రదేశ మన్నా ఆంధ్రప్రజ అన్నా భక్తి గౌరవాలు కుదిరినై. ఉన్నతశిఖరాలతోనూ పుణ్యనదులతోనూ దివ్యోద్యానాల

తోనూ అలంకృతమై ఉండే ఆస్థలాన్ని యెప్పుడు దర్శిస్తానా అనీ, తరిస్తానా అనీ ఆతురత ఉండేది. నా కిలా అనుకోని విధంగా తమరు దర్శనం ప్రసాదించినందుకు కృతజ్ఞత తెలుపుకుంటున్నాను.

కాండి:—మహారాణివారి ఆదరణ మిక్కిలిగా ఆనందాన్ని కలిగించింది.

సోమ:—...శాంతా...!

శాంత:—అమ్మా...ఆజ్ఞ...?

సోమ:—వీరికి మా పురోద్ధానంలోని సాధంలో వనతి చూపించి అది మా కోరికగా మహామంతులకు తెలియ చెయ్యాలి.

శాంత:—సంతోషం...!

సోమ:—ఆర్యా! ...తమరీనాటికి విశ్రాంతి తీసుకోవటం మా అభిమతం. తిరిగి సంధ్యాసమయాన తమ దర్శనం చేసుకుంటాం.

కాండి:—తమ వాత్సల్యామృతం యీ కాండిన్యనికి పునర్జన్మ కల్పించింది మహారాణీ!

సోమ:—(చిరునవ్వుతో) ...సెలవా...!

కాండి:—యేమని దీవించాలో తోచక గొంతు గద్గదిక పొందింది సౌభాగ్యవతీ...!

[సోమ ఆ తుదిమాట విని లజ్జతోనూ గర్వంతోనూ రల వాల్చు, కుంది. తన ఆనందాన్నితనీ కనుపాపల్లో చాచుకుంది.

కాండిన్యడు లేచి కృతజ్ఞతానూచకంగా రలవాల్చి, దాని దారి తీస్తుండగా అనుసరించాడు.]

మూడవ దృశ్యం

[మఱ్ఱుతెర చిల్చుకుని కలువలరేడు పరుగు పరుగున వచ్చి తన్ను కోరే తారా వధూటిని కులికించాడు.

కొండలన్నీదాటి పరవళ్ళు త్రొక్కుతూ ఓ సెలయేటిదొర తనకై ప్రేమగీతాలాపన చేసే ఓ నదీసుందరిని చేరబోతూ ఉద్యోగాన్ని ఉపశమింప చేసుకుంటున్నాడు.

ఒకే ప్రాసాదంలో షెరొక పంజరంలోనూ బంధింపబడ్డ రా చిలుకలు రెండు తమ ప్రణయజీవితాన్ని తలపోసుకుంటూ, భావి శుభాన్ని లెకించి కిలకిల లాడుతున్నై.]

నాల్గవ దృశ్యం

[ఉద్యానవన పరిడేశంలో ఓ మూలచెట్టు క్షుద్రతో కూర్చున్నాడు. కాండీన్యకు. ఏదో యేకాగ్రతతో చింతిస్తున్నాడు. అది గోత్రంన్న యిల్లకు చేరే వరక.

చేత్తో ఓ అతను పట్టుకున్నాడు. శనుకనుంచి రాణి వచ్చి, అతణ్ణి చూచి అచేట్టు శనుకభాగాన సద్దుచెడకుండా నిలబడి ఉంది, అతడని గ్రహించడు.]

కాండీ:—ప్రకృతి చిత్రిం యెంత వింతగా ఉంటుంది...!

(ఓ పురుగుపట్టిన భాగాన్ని చూస్తూ) ఉహు! వట్టి ఆకులకూ, తీవలకూ కూడా యంతటి జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించిన దైవం మానవజాతి నింతటి మూర్ఖులుగా చిత్రించటంలోగల భావం అనూహ్యంగా ఉండే...!

ః ఆర్యధర్మ ప్రసూన సింహాసనమున
చెలగు రాట్పుతుడేడ! నా స్తికునివోలె
బౌద్ధధర్మావలంబియై వరలుటేడ!
ఔర! యిదియెల్ల కలిమాయ యానుగాదె?

ఉహు...! ఈ అతలెంత గాఢంగా కాగిలిండుకున్నై. ఈవంక పురుగుపట్టి లేతనా న్నంతనీ పీల్చుకు తింటోందని గ్రహించి తదితరలతలతో.....దూర దూరంగా ప్రాకృతూ మరో లతావృక్షాన్ని తోడుచేసుకుని యెంత హాయిగా సాగుతున్నై...! ఇటువంటి విజ్ఞానం మానవులలో లేకపోవటం...

(అనున మెలమెల్ల తడుముతూ ఆ తీగ వక్కలే వడులాడు. చేరువలో ఉన్న మరోవృక్షంపైపు చూపునిలిపి...లేచి...వక్కబోతాడు. అక్కడ ఆ చెట్టును పెనవేసుకుని ఓ లత పైకి ప్రాకుతోంది. సామర్థ్యంగా అటోచుస్తాడు.)

చాటున ఉన్నరాణి అతని చేరువగా నిలబడి అతని చర్య తిలకిస్తూ మనీ, పలుకులు విందామనీ కదలబోతుంది. దాంసో పదచలన కబ్బుమూ, కంకణనిక్కణమూ అతణ్ని చకితుణ్ని చేసినై.

జనక్కు- తిరిగి మందస్మిత వదనంసో కాండిన్యడు వందన మాచరింపబోయే సమయంలో రాణి అభివాదన మాచరిస్తుంది; ఆర్యధర్మ ప్రకారం. దానిని కాండిన్యడు స్వీకరిస్తాడు.)

రాణి:—ఆర్యు లేదో ఆలోచనానిమగ్నులై ఉన్నారు....!!

కాండి:—చిత్తం...! ప్రకృతి చిత్రాన్ని పరిశీలిస్తున్నాను.

రాణి:—ఈ...జదురాలికి.....

కాండి:—మహారాజ్ఞీ...! ప్రకృతి వైచిత్ర్యాన్ని గ్రహించటం మహామహులకే కష్టతర మనిపిస్తుంది.

(తా సీవరకు చూడ నుంకించిన వృక్షాన్ని చూపుతూ) తిలకించారా....! ఈ వృక్షజాతివేరు... స్థితివేరు. అదుగో ఆ క్షుద్రలత యెక్కడ పుట్టిందో...యెలా పెరిగిందో చూశారా...ఆ భిన్నస్వరూపాల పరస్పరాకర్షణ.....! అనేక విధాలుగా అల్లుకు పోయినై; ఆ రెండూను. ఉహు....! ఇది ప్రకృతిచిత్రానికి చిన్ని ఉదాహరణ కదూ....! అందుకనే పరిశీలిస్తున్నాను. (చిరునవ్వుతో) మహారాణి వారి కిది బోధపడిందనే తలుస్తాను.

[ఇది చెబుతున్నంత సేపూ రాణి మనోభావాలు ఊగులాడిపోయినై. అతని మాటల్లో...యెడో అంతరార్థం ఆమెకు స్ఫురించిందని తూచనగా ఆమెలోని మునిగిపోయినవ్యవస్థ చెప్పినై.]

రాణి:—చిత్తం. తమ బోధనకృమప్రభావం అటువంటిది.

కొండి:—(నిదానించి)...రాణి వారేదో...

రాణి:—...ఏముంది...? తమరు సెలవిచ్చినదంతా స్ఫురణకు తెచ్చుకుంటున్నాను.

కొండి:—ఉహు...! ఏమంత మహావిచిత్రమైన విషయాన్ని మనవి చేసుకున్నానని...?

రాణి:—...ఆర్యుల కది స్వల్పమే కావచ్చు.

కొండి:—(సవినయంగా) నాపై రాణివారికి గల అభిమానానికి తార్కాణ మిది.

రాణి:—(మాట మార్చటానికి యత్నిస్తూ) స్వామీ...! తమ పూర్వజీవితవిశేషాలేమైనా సెలవిస్తారేమో నన్ను కుతూహలం.....

కొండి:—మీ ఆజ్ఞ.....!

(కొండివ్యక్తుడు చేరువనే ఉన్న పూలచెట్టు మధ్య నిర్మింపబడ్డ పాలరాతిపై వద్దకు వడుస్తాడు; మానంతో. మంత్రముగ్ధుడై రాణి అనుసరిస్తుంది. ఎరుదురుగా అమర్చబడ్డ ఒకదానిమీద రాణి కూర్చుని అప్పుడే ఓరగా చూస్తున్న అతనికి సైగద్వారా రెండవదానిమీద కూర్చుని తలుపుతుంది. అతడూ బహుళార్థతో ఆ ఆజ్ఞ శిరసావహిస్తాడు.

రాణి ఒక్కమారు సలువంకలా చూసి, కొండివ్యక్తుని పైకి దృష్టి సారించింది. విద్యుత్తులకు భ్రమసినట్లుగా అతడు చూస్తాడు.)

రాణి:—...ఆర్యా...నిరీక్షిస్తున్నాను.

కాండి:—(వరధ్యానంలో) ... దేనికొరకో...!

రాణి:—(అవనత వదనమై) ...తమ పలుకుల...

(రాణి ముఖంలో మరో చెప్పులేని కాలతి విరిసి కనురెప్పల్లో దాక్కుంది. అర్థం తెలియని ఆశతో నిట్టూర్చింది. ఆమె హృదయం పొంగులువారిం దని ఆమె చూపిన లజ్జాభీషయమే నూచించింది. అదే నిత్యమై తెలయాలని దేశాలు చల్లిన ఆక్షతల మాదిరి... ఆ కంగిన తలమీద రెండు పూలు రాలినై. కాండిన్య దది తిలకించాడు.)

కాండి:—...రాణివారి కిది శుభోదయ చిహ్నం...!

(రాణి తల కొద్దిగా యెత్తింది. తెంటనే తలమీది పూలు పక్కగా జారిన్నై. అవి చూసి సిగ్గుపడ్డది.)

కాండి:—మహారాణి...! తమ ఆజ్ఞ మరచి యింకా ప్రకృతి పరీక్షలోనే ఉన్నాను, త్నమించాలి.

రాణి:—పిన్నల నలా అర్థించటం...!

కాండి:—(చిరునవ్వుతో) .. ఆంధ్రదేశంలో పుట్టి పెరిగిన ప్రతి జీవీ గుణానికే ప్రాధాన్యము కల్పిస్తుంది, మహారాణి! అదీకాక, నా స్థిత్యం - బౌద్ధమతం ద్వారా - భూమిలో అడుగు పెట్టిపెట్టకమునుపే వదలివచ్చాను కాబట్టి ఈ మాత్రపు జ్ఞానమన్నా నిలిచింది నాలో. ఇంతకూ చెప్ప మరచాను; నేనిలా రావటానికిగలకారణం. ఈ నాటి ఆంధ్రసామ్రాట్టు మాధిరీపుత్ర శకసేనుడు. నేనో అతని అమాత్యపుత్రుణ్ణి. ఆ బాల్యమిత్రుణ్ణి. మొన్న మొన్నటి వరకూ ఆ ప్రభువు పాలించే వైదికమతధర్మాన్ని ఈ మధ్యవచ్చిన శకులనే బౌద్ధమతావలంబులు రూపుమాప

నమకట్టారు. నే చతని ఉన్నతి నాకించి, అతని బల
హీనతను బైటపెట్టి, ఆ ప్రవర్తన మరచిది కాదని సాహసింది
చెప్పాను. అప్పటికే ఆ నా స్తికత్వం కన్నులు కప్పి ఉండటం
చేత అత డాగ్రహించాడు. అందుకనే తగిన ప్రతిఫలం
అవమానరూపాన నాకు బహూకరించాడు. ఏనాటికైనా
అతని దురధికారాన్ని అణచగల శక్తి కలిగితేనే గాని తిరిగి
ఆ సీమలో కాలుపెట్ట నని ప్రతినబట్టి నేనూ దేశాట
నార్థం బయలుదేరి... ప్రకృత మీ ద్వీపం చేరుకున్నాను.
మహారాణివారి మృదుమృదయాని కీ చరిత్ర ...

(రాణి అంతవరకూ అశ్చర్యంతో వింది. అప్పుడప్పుడతని ముఖాను
లోకశం చేస్తూ అతని ఉద్యోగాన్ని గ్రహించింది. ఈ కుదిమాట విని
చకకురాలైంది)

రాణి:—... ఆర్యా ... !

కొండి:—...మహారాణివారి ఆజ్ఞ ... !

రాణి:—ఇంతటి ప్రతిభాశాలురు మీరే పొరబడితే...!

(కొండిన్యూ డేమీ పల్కాడు.)

రాణి:—(చిరునవ్వుతో)...పైగా ... అమాత్యపుత్రులు...!

(కొండిన్యూడు మందహాసం చేస్తాడు.)

రాణి:—అన్నిటిని మించి ... ఆంధ్రయోధులు...!

(కొండిన్యూ డోరగా చూసి తలవాల్చుకుంటాడు.)

రాణి:—స్వామీ...! ఆంధ్రవీరుల కథలు వింటునే ఒడలు

జలదరిస్తుండే... స్వయంగా తమ ద్వారా తమ చరిత్ర

వినే నా మృదయం యెలా ఉంటుందో ఊహింపలేదూ...!

(కొండిన్యూని ముఖవీమను గర్వం మొలకెత్తంది.)

రాణి:—ఆర్యా...!

కాండి:—మహారాణి...!

రాణి:—ప్రేమగంధం అడగటం మరచాను. నేడు మీకు
సౌకర్యాలన్నీ సమకూరినై అనే తలుస్తాను...!

కాండి:—శరచ్చంద్రికకు ఉష్ణత నారోపించడం యే నిర్భాగ్యుల స్వకపోలకల్పితమో కాని యథార్థమాతుందా మహారాణి...! (రాణి ముఖం తేజోవంత మైంది.)

రాణి:—అది కల్పితభావమే నని గ్రహించటమూ, దాన్ని కూడా దూరీకృత మొనర్చే వాతావరణాన్ని కల్పించడమూ కాలమే చెయ్యాలేమో!

కాండి:—ఔను...! కాని...

రాణి:—(నంకోచిస్తూ)...తమ అభిప్రాయం...?

కాండి:—కాలమే నిర్ణయిస్తుందని వేచిఉండటం ఆంధ్రుల కలవాటులేని విషయంకదా అని.. !

రాణి:—భావం...?

కాండి:—వృథగా కాలయాపన చెయ్యటం నిశిత ప్రతిభను మొక్కు పో నీయటం కాదా మహారాణి...!

రాణి:—(నిట్టూర్చి) యథార్థమే...!

(ఆలోచించి) శ్లాఘనీయ మైన తమ అభిప్రాయానికి వీలైనంత త్వరలో దోహదమియ్యటానికి యీ సోమ ప్రయత్నిస్తుంది.

కాండి:—రాణివారి కృప ... ! ఇంతకూ యిలా అలనట కూర్చటం...

రాణి:—...ఏమీ లేదు. మహాత్ముల వర్ణం చేసుకోవటం మేం
దుర్లుబకార్యమో యిప్పుడు పూర్తిగా గ్రహించగలిగాను.

కాండి:—అది తమకు నాపై గల అభిమానం...!

రాణి:—యథార్థవచనాన్ని కూడా అతిశయోక్తిగా పరిగణి
స్తున్నారు...!

కాండి:—(సవినయంగా) తమ్ము తామెరిగిన వారి శిష్యుణ్ణి
కావటమే దీనికి మూలం...మహారాణీ...!

(రాణి ముఖ కమలం వికసించింది. అతని హృదయానికి మరీ చేరు
వగా అమె భావాలు గమించినై. రాణి కొద్దిసేపేమో ఆలోచించి.....
మాశంక..... ఏదో స్ఫురణకు వచ్చినట్లుగా శిరఃకంపం చేసి.....
కాండిస్యుని వంక ఓరగా చూసి..... నెలవు కోరినదాని మాదిరి నీతి
బడ్డది. అతడూ అమె అభిప్రాయాన్ని గ్రహించి, చివాలున లేచి, అమె
కంటే ముందుగా నేతులు జోడించాలని ప్రయత్నించాడు; కాని, అ ముకు
ళిత కరద్యయాలు రెండూ ఒకేమారు పరామర్శ చేసుకున్నై.)

కాండి:—...రాణీవారు విశ్రాంతి కోరుతున్నారు.....!

(ఒకరి నొకరు చూసుకున్నారు; సిగ్గుతెరలగుండా. ఒకరి చూపు
లోకరి గుండెల్లో ప్రవేశించినై.

పండిరిమంచపు దోమతెర మాదిరిగా వెన్నెల నాల్గైతేలూ రాణి
కాండిస్యుల నావరించింది.)

*

*

*

విదవ దృశ్యం

[పిల్ల తెమ్మెర దొరలను పెల్లిచేసుకుని లేతకన్నెల పడుచు బారేగుతున్నాడు.

దూరాన ఉన్న సముద్రతరంగాలు ఇసుక తిన్నెలో నీపైను పోతూ అదోవిధమైన మృదుమధురగాన స్రవంతిని సృష్టిస్తున్నాయి.

అక్కడక్కడ భూయహళాఖిలనుండి లహ లహ రాచుకుని అన్ని నగరాలుగా మోయిపోయాయి.

ఇండ్లకు వచ్చిన భర్తలకు పుణ్యాంగన లిచ్చే హారతులు ఒక కళ్యాణోత్సవాన్ని తలపించినాయి.

అక్కడక్కడ పుణ్యాంగనల చికిలిమాపులు పేరేమ గీతాలాపన చేస్తూ రసిక మృదయాల నానందింప చేస్తున్నాయి.]

అరవ దృశ్యం

[కాండిన్యకు పదవీ స్వీకరణంచేసి మానవ్యయ మైంది.

ఓ నాటి రాత్రి వాల్లన ఝామున రాజీ కయనాగారంలో విద్వర తట్టక సోఫాలో కూర్చుని ఉంది. ఆమెలో అంతులేనన్ని భావాలు అలలడి చేస్తున్నై అని ఆమె నడవడి చెప్పక చెబుతోంది.]

రాణి:—అంధ్రయోధుడు...! మహామంత్రి...! ఉహు...!

నారాజ్యుని కింక భయమనేదే ఉండదు. అతడి పాదముద్ర తొలిసారి ఆ ఇసుకతిన్నెపై కాకుండా నాహృదయ వీతం మీదనే అంకిత మైందా అనిపిస్తోంది నుమా! అతని తొలి చూపు నా మనోవిధిలో తథుకు లీని నప్పటినుంచీ నన్ను నేనే స్థిమిత పరచుకోలేని భ్రమకు లోనై పోవటం ఉచితంగా ఉందా! (ఏదో ఆలోచిస్తూ...) ఇదంతా మోహ భ్రాంతి కాదు కదా! అదే ఏలే, నన్ను నేనే శిక్షించుకుని రానున్న దుర్యశాన్ని దూరం చేయటం మంచిది...! కాదు...! కాదు...! ఈ సోమ హృదయంలో అట్టి నీచ భావాలకు తావే లేదు. పరమపవిత్రమైన యీ జావా ద్వీపాన్ని అరచేత పెట్టుకుని ఆడించగల మహారాణికి అటు వంటి నికృష్టచింతనం యే నాటికీ ప్రాప్తించదు. మహారాజాధిరాజులే ప్రాధేయపడ్డారు కదా; నా కరగ్రహణానికి! రూపజిత మన్మధులే తహతహలాడుతున్నారకదా, నా ఆహ్వానానికి! వారిపై లేని అభిమానం ఇతనిపై నిలవటం లోగల అభిప్రాయం అన్యధా ఉండితీరాలి. వారిలో లేని మానవత్వం ఏరిలో మిళితమై ఉండాలి. అదే యీ

సోమకు వన్నిహితత్వాన్ని నమ్రకూడుస్తోంది. అంతే...!

(ఆగి, ఆలోచించి) ప్రభమదర్శనంలోనే నన్నింతగా ఆకర్షించిన ధీరస్వాంతుడు యీ మానద్యయంలోనే రాష్ట్రప్రజ అభిమానానికి పాత్రుడైనా డనుకుని ఆశ్చర్యపడటం దేనికి? ఎప్పుడో మహారాజపుత్రా డన్న ఆస్థాన విద్వాంసుల మాటలు యథార్థాలని నేడే ఋజువాతున్నై కదా! ఎక్కడ విన్నా 'కొండిన్యులవాడికి'ంద మాకు కష్టాలా!' అనేవారే కాని, యీ సోమ మాట తలపెట్టేవాళ్ళున్నారా! ఇప్పుడే యీ మహాత్ముడు మకుటంలేని మహిషతిలా చరిస్తున్నాడే! ఎంత ముదావహమైన విషయమిది!

(నిట్టూరుస్తుంది. భావి శుభోదయా న్నాసింది కనుపాపలు వివారిస్తా.)

ఉహు...! నాయెదుట చేతులు జోడించుకుని నిలబడ వద్దనీ, భృత్యుని మాదిరి మాట్లాడ వద్దనీ యెన్నిమార్లు చెప్పినా అతడు నా భావాలు గ్రహించినట్లే కనబడడు. ...నిజానికి, అతనిలోఉన్న దివ్యతేజం నన్ను బహుధా ఆవరిస్తోంది. అతని మనసు అనుభవం వల్ల ముదిరినా ఆకృతిలో లేతతనం వవనవలాడుతూనే ఉంది. యే రాజకీయాంశాలు చర్చించాల్సి వచ్చినా అదో కథమాదిరి వర్ణించి, ఆ కథా పంజరంలో నా హృదయకీరాన్ని ప్రవేశింప చేస్తాడు. అతని పాండిత్య ప్రకర్షకి నా శరీరం పొంగిపోతోంది. ఐనా...అతడెందుకు వన్నిలా బాధిలచేయాలి? ఎందరు

మహా మంతులు మాయా ద్వీపానికి నేనుచేసి తరించిన
వారు లేరు? ఎందరు యోధాగ్రేసరు లీ నీమక్తై అత్తార్పణ
చేసి పేరు గాంచ లేదు? ఎవ్వరికీ యిట్టి గౌరవ మర్యాదలు
లభించలేదే!

(అలోచిస్తూ దీపం పెద్దది చేస్తుంది. నెమ్మదిగా బీరువా వద్దకు వెళ్ళి
అందులోంచి ఓ గ్రంథాన్ని తీసి దీపం ప్రక్కగా నిలబడి పేజీలు
చిప్పుతూ)

ప్రభునితోటి పోరి, పరసీమలం జేరి,
ప్రతిభ జెంది, మంత్రీ పదవి నంది
వినుతి గాంచినట్టి పృథ్వీ సురాగ్రోణీ
ఇటుల నన్ను కలచె డేలనోయి!

(పుస్తకంలో చూస్తూ నిట్టూర్చి)

శ్లో॥ తవ న జానే హృదయం మమ పునః
కామో దివాపి రాత్రావపి
నిర్భుజ తపతి బలీయః త్వయి వృత్త
మనోరథాన్యంగాని.

(చదువుతూ మంచం దగ్గరగా వెళ్ళి ఆ పుస్తకాన్నిక్కడ ఉంచి,
ఆవులించి, మంచంమీదకు యెక్కి కూర్చుంటుంది. విచారంతో ఏమో
అలోచిస్తూ వుంటుంది.)

స్వామీ...

నీ తొలి చూపునక గతిగి

నీరయి పోయిన నాదు గుండె నే

రీతి ననుగ్రహించెదవా! పేముడి

త్వత్పద సీమ బాసగా

జేతువో సామో! ఈ ప్రాంతం చివర

హర్షముననో వసించ నీ

కీ తగునోయి! దీపను; గ్రహింప గదోయి

అమాత్య శేఖరా!

...సోమా! కొంతకాలం నువ్వు నీరాణీత్వానికి సెలవు
చెప్పి సామాన్య స్త్రీ లా చరించ లేవూ! అప్పుడు గాని నీ
మనోభీష్టం సిద్ధించ దేమో! నిజానికి కొందరు ప్రతిభా
నూన్యులకు అధికారిణివై ఉండేకన్న ప్రతిభానమన్విత
డైన ఆ అమాత్యుని అధికారిగా పొంది ఉండటం నీకు
గౌరవమేమో ఆలోచించావా...! సహజ స్త్రీ త్వాన్ని
చంపుకున్న తర్వాత నీ కీ రాజ్యాధి దేవతా పదవిదేనికొ
చెప్పు!

పలికెడదెల్ల శాసనము

భాతి జెలంగు, దృగం చలమ్ములనో

మెలగు నహీన నంపదలు,

మేదిని నీయది, యెవ నేమి? నీ

వలచిన వాని బొంద నగు

భాగ్యము నందని చాన ఏవు; నీ

కులుకు లి కేల! నీ వలపు

కోర్కులు నేల త్యజింపరాదోకో!

(కల పట్టుకుని యేదో బాధ పడుతుంది. ఒక్కక్కా ఒరుగుతుంది)

అబ్బు! భావోద్వేగంచేత శిరోబాధ మిక్కుటమో

తోందే! ఏ దైతనా...

(సాధం క్రింద కలకలమూ, గది వాకిట పిలుస్తూ విసబడతే. ఆళ్ళు ర్యంతోనూ, భయంతోనూ, ఏమీ తోచక ఆలోచిస్తూ ఉంటుంది. బయట నుంచి అమ్మా! అమ్మా!, అన్న శబ్దం వినిపిస్తుంది. వెంటనే లేచి తలుపు తీస్తుంది; సోమ, ఎదుట దాని జేవురించిన ముఖంతో నిలబడుతుంది.)

శాంత:—(ఆత్మతతో) అమ్మా! మహామంత్రులు మీ దర్శనార్థం.....(కవాటంనైపు చూపుతుంది).

రాణి:—(క్షణకాలం నిదానించి) శాంతా...! లోనికి దారి చూపించు!

(దాని వెళుతుంది)

ఈ సమయాన వారి రాక అనూహ్యంగా ఉండే!

అదీ కాక... ఆ కల్లోలం...?

(దాని అమాత్యుడూ ప్రవేశిస్తారు. అమాత్యుని ముఖంలో ఓ విధమైన గాంభీర్యత గోచరిస్తుంది. రాణిని చూసి అభివాదనం చేస్తాడు కొండిన్యకు. వేగంగా ఆమె స్వీకరిస్తుంది)

... ఈ ముహూర్తంలో మీ యీ ఆగమనం నాకు దేవీ ప్రసాదం మాదిరి తోచింది; కాని...

(దాని ప్రక్కగా తొలుగుతుంది.)

అమాత్యులకే యింతటి ఆవేశాన్ని కలిగించిన విషయం యేదో ఉండి తీరాలి.

శాంతి:—బేను మహారాణి! అట్టిదే సంభవించింది. మమత్రా ద్వీపవాసుల యుద్ధనావలు మన తీరాన్ని సమీపించునన్నై అని చావులవల్ల తెలిసింది. అందుకనే తమ అనుజ్ఞ కోరి యిలా.....!

రాణి:—ఓహో! (గంభీరంగా) ఏనా...తమ రా కోరి మూక నణచటానికి నా అనుజ్ఞకై రావటమూ.....!

కాండి:—(చిన్నబుచ్చుకుని) క్షమించాలి మహారాణీ! కొద్ది
సైన్యం యీ వరకే వంపబడ్డది. కాని...

రాణి:—(సందేహిస్తూ) ...ఆ అనుమానానికి మూలం?

కాండి:—ఏముంది...? ప్రజల అంతా ఆ ఆటలో పాల్గొన
టానికే తనా తనా లాడుతున్నారు.

రాణి:—(చిరునవ్వుతో) అనవసరమది. ఐనప్పటికీ వారి
నెందుకు కాదనాలి...?

కాండి:—కాదనటం కాదు మహారాణీ! నా మనవి వేరు!
ఇప్పటికే చాలామంది...

రాణి:—(భయంతో) ...ఏమైంది...? అంతటి శక్తివంతంగా
ఉందా ఆ సైన్యం...?

కాండి:—అందుకనే...తమ సెలవైతే...నేనే వీరందరినీ నడి
పిద్దామని...!

రాణి:—(చకితయై)...మీరా...!

కాండి:—ఓను మహారాణీ...!

(రాణి చిన్నబోయి నిలబడుతుంది.)

బొమ్మల పెండ్లిండ్లకూడా ఓ విధమైన పెత్తనం అవు
నరమేకదా అని!

(రాణి విచారమాచకంగా ఆవనతదన వంది. అంతలో రణధరి
హాగింది. అది విన్న కాండిస్యకు ప్రదీక్షపూరితం డైనాడు. రాణి
వీరవ వంది)

మహారాణీ! నాధుడులేని కుటుంబంలో సామరశ్యం
కుదురుతుందా! (ఆగి) ఐనా...తల్లి కష్టపడుతుంటే బిడ్డలు
ఊరుకోవటం...? (ఆగుతాడు)

(అడవిలో అభిమానానికి రాణి సంతోషించింది. కానీ, దాన్ని మౌనంగా విచారం అమెను వీడిస్తోంది.)

రాణి:—అడవులతో వాదించే సామానం కూడానా యీ ప్రాణికి! ఏమైనా... ఆ అభిప్రాయాన్ని అంగీకరించటం మాత్రం అనంభవ మానే యనిపిస్తోంది.

కొండి:—మహారాణి... !

రాణి:—స్వామీ ... !

కొండి:—అత్యవసర సమయంలో తమరిలా అలసింపచెయ్యటం కొండిన్యడు సహింప లేకుండా ఉన్నాడు.

రాణి:—(నిట్టూర్చి) నిజంగా తమరు మా అనుజ్ఞ కోరే దయ చేశా రను కుంటున్నా యితవరకూ.

కొండి:—ఎప్పటికీ అదే నిశ్చయం మహారాణి !

రాణి:—ఐతే ... మీ ఖడ్గానికి పని కలగజేమా... !

(కొండిన్యడు తలవంచుకున్నాడు)

పైగా అది మా అజ్ఞ కూడా ఐతే ... అప్పుడో ... ?

కొండి:—(నిర్విణ్ణుడై) మహారాణి వారికి నాపై ద్వేషముందని భావమా... !

రాణి:—ద్వేషమే కా నవసరం లేదే...! వాత్సల్యంకూడా కావచ్చు. ఆ సందర్భంలో... ?

కొండి:—రెండువిధాలా కొండిన్యడు రణరంగానికి దూకుతాడు. ద్వేషమే అయితే, పడవి భగ్నిస్తున్న అంధునికొర్యోత్సాహాలు తుదిసారి చవిచూపడానికి సామాన్యభటులై పోయి

సాగిస్తాడు. అదికాదో... అంతటి వాళ్ళల్లో చూపే
మహారాణికి తన ప్రతిభను తొలిసారి వెల్లడిచేయటానికే,
ఇనుమడించిన వాళ్ళల్లోమృతా స్వాదనార్హత నందటానికే
ప్రయత్నిస్తాడు. ఏ విధంగా చూసినా యీ కౌండిన్యని
అభివృద్ధి నెరవేరుతుంది.

[రాణి శిరం వాల్చుతుంది. మాట్లాడి ప్రయోజనం లేదనుకుని,
కుడ్యాన్ని సమీపించి భావభరం చేత దాని మీద వాలబోతూ]

రాణి:—అమాత్యుల వారికే అనిర్ణయాధికారాన్ని వొదులు
తున్నాం.

కౌండి:—(సంతోషోద్యోగాలతో) అంతటి అభిమానమా యీ
ప్రాణి మీద....!

రాణి:—(అనందమూ, విచారమూ మిళితమైన పలుకులతో)
ఏది సర్వ శ్రేయమో అది ఆచరించటానికి మా అనుష్ఠా
అయింది.

కౌండి:—(ఉత్సాహంతో)...మహారాణీ... సెలవు...!

(కొద్దిగా లగి వెనుకడుగు వేసుకుంటూ నిష్క్రమిస్తాడు.)

అతడు కనుచూపు మేర చాటే చరమా రాణి చూస్తూనే ఉంటుంది.
అమెలో అంతులేని విచారం గోచరిస్తుంది: అదంతా దిగమిగిలి, కయ్యని
సమీపిస్తూ, లలోచనతో కూర్చో బోతూ.)

రాణి:—ఈ సంఘటన నెందుకు కల్పించావు ప్రభూ...!

ఈవిషయ పరీక్ష కెందుకు నన్ను గురిచేశావు తండ్రీ!

స్వామీ! వెన్నెల గాడ్పుకే నవయు

నా ప్రాణంపు ప్రాణమ్మనీ

ప్రేమా ద్యావము నుండి భీకర
 రణోర్వీన్ జేర్చినా వేల! గా
 యీ మోహమును కంటగించితివ!
 లేదే! వానిపై కోపమా!
 యేమో వల్పితి మాన్ము; నే డయిన
 తండ్రీ! వాని దీవింపుమా!

[అంతలో భామాదయతేజ కావచ్చిందని దివాజంలో సగారా
 హ్రాపింది.]

ఏ ద వ ద్మ క్యం

[బావాద్వీత మంతా ఉత్సాహోద్యేశాలతో పొంగిపోతూఉంది.

సముద్రం వరుసగా అమర్చబడ్డ యుద్ధనావలతోటి, నావలమీద సగర్వంగా తలబాపే జాతీయ పతాకాల తోటి వాటి అండ నిలబడిఉన్న వీరులతోటి కప్పబడి ఉంది.

అచ్చటి ప్రతి ఇసుకరేణువూకూడా అప్పటి జయజయ ధ్వనాల కుప్పిపోయి కాబోలు యెగిరెగిరి పడుతోంది.

కాల్పలమా, అశ్వచయమా. దంతావళ సమూహమా అ భూప్రదేశాన్నంతా అమర్చబడిఉన్నై.

శుద్ధాంత ముగ్ధాంగనలకూడా అక్కడక్కడ విల్లములు చాల్చి సాయుధపాదులై నిలబడి ఉన్నారు.

కాత్రిననేత్రాలకు తమ ద్వీపాన్ని కనబడనికుండా వీరవనితలు తమ తమఅనుగు పురుషులకిచ్చే హారతులూపంగా బహిర్గతమైనపొగ మబ్బుగా మారి అ వీమ నంతనీ తన గర్భంలో చాచేసుకుంది.

ఓ మల్లేధంమీద అమర్చబడ్డ ఉక్కుపంజరంలో నిలబడి, నాల్గు వైపులా సాయుధభటులు కరింద్రాలమీదా ఉన్నతాక్వాలమీదా నిలబడి కాపలా యిస్తుండగా ప్రధానామాత్యుడు, కాండిన్యడు, సైనికుల నుదోపిధిస్తూ లనందా న్ని నమడింప చేస్తూ అంతకంతకు ముందుగా సాగిపోతున్నాడు; సముద్రంవైపు.

అంతలో:—

నావల వద్ద కలకలం పొర్రంభమైంది. ఓ కత్రినావ యెల్లానో తప్పించుకుని వచ్చి గమద్రీ కటాన కేలింది. ఒకటికైనా ఒకటిగా మరి కొన్ని అదే ప్రదేశంలో వెంటవెంటనే గోచరమైన్నై. అప్రమత్తులై ఉన్న యూరవాసులవారూ ఉద్యేశాత్మకులై కరవర్షం కురిపిస్తున్నారు. శత సహ సౌధిధింగా కత్రి నావల్లోంచి యోధులు తాపీరిల్లి యొక్కడి సైన్యాన్నిక్కడ ధీకొంటున్నారు.

ఒక్కమూడిగా “ఇ... ప్రప్రప్ర కాండిన్యూమాన్య క్షురమ
ఇ...” అన్న శబ్దం అచ్చట ప్రతిధ్వనించింది.

రాజ ప్రాసాదం నుంచి ఓ ఉత్తమాశ్వం విర విరా సముద్రం
తెచ్చగా పయనిస్తోంది. శ్వేతవస్త్రాలంకృతమైన ఓ వ్యక్తి వెది గోడుగు
నీడలో ఆ అశ్వాన్ని పయగులు తీయిస్తున్నట్లుగా మార్గం తెలుస్తోంది.
ఆ అశ్వగమనం మూలాన లేచే ప్రతి రేణువునకూ ఒక్కొక్క అంబుగా
అత్యక్తి కురిపిస్తున్నట్లుగా కనిపిస్తోంది. బాదులు తీరి ఉన్న రణనీమలో
ఆ అశ్వం బహు సులువుగా మార్గాన్ని యేర్పరచుకుని అమాత్యుని మత్తే
భాన్ని చేరటమే లక్ష్యంగా గమిస్తూ..... సఫలీకృతమైంది. అమత్తే
భాన్నానుకునే నిలబడ్డది కూడా.

*

*

*

కక్రీనాన నుంచి ఓ శరం రివ్రీస వచ్చి అమాత్యుని హేమభుజాన్ని
దూసుకుని పోయింది. అదే సమయాన ఆ కూడీరాన్ని ప్రయోగించిన
వాని శరం దభిమని వేల కొరిగింది.

అమాత్యుని విల్లు జారబోయింది. అంతలో మరో శరం అతని
దక్షిణ హస్తాంగులని చెదర చేసింది. వెంటనే కక్రీపక్షంలో మరికొన్ని
ప్రాణాలు హావాకారం చేసినై.

మరుక్షణంలో అమాత్యుని శరీరాన్ని తన వక్షోపితం మీద అన్ని
పడుకోబెట్టుకుని ఆ అశ్వం మీది వ్యక్తి ప్రక్కనే ఉన్న యోధుని కేహ
నైగ చేయటమూ, అతడూ అశ్వరంగంలో అదే నిజ్జగా వ్యేకరించి అమా
త్యుని స్థానాన నిలబడటమూ, ఆ అశ్వం కాండిన్యూనితో సహా గిట్టున
వెనక్కు తిరిగి ప్రాసాదం తెచ్చగా పయనియటమూ, వెనికులందరూ
ఒక్కమూడి మహారాణికి కాండిన్యూనకూ జే చేలు వలకటమూ, కక్రీనావల
చెర చెరా కారికి బుద్ధి చెప్పటమూ జరిగినై.]

*

*

*

ఎ నిమిష చాచ చ్చ శక్యం.

[రాణి కయనాగారంలో ముఖవల్ పరువుమీద పట్టు తలగడాలు వాసుకుని అమాత్యుడు - కొండిస్యుడు - యే కాగ్రతతో యేదో అలా చిన్నా పడుకున్నాడు. అతిశయించిన అతని శరీరం యెరుటి పువచాన్ని అర్థం చేసుకునే స్థితిలో లేదు. రాణి సోమ అతని పాదాల దగ్గర విచార కూచకంగా మోము వాల్చి తడేదృష్టితో అతని ముఖావలోకనం చేస్తూ ... అప్పుడప్పుడోక కన్నీటిబిందువును రాలుస్తూ... మెలమెల్లగా పాదాలొత్తుతూ కూర్చుంది.)

రాణి:—

కలకలలాడు నైమ్మొగము,
కమ్మని చూడ్కులు, వల్కు ముత్తయ
మ్ములు, చిరునవ్వు పోడుములు,
పొంకిపు చైదము, లార్యధర్మపుం
దలపులు రాచవారికిని
దాట నశక్యములైన భావముల్
కలిగిన నా మనోహరుని
కొగిట దేలని జన్మ ధన్యమే!

[అంతలో అక్కడి రాచిల్లు ఒకటి కులుకుతూ “ప్రియా...! ప్రియా...!” అని పిలిచింది. రాణి అది విని సిగ్గిలి, కృతక కోర్కాభి నయంచేసి, కొట్టబోయినట్టుగా చెయ్యి ఊపి, తిగ్గరగా “భీ!... నోరు మూడుకో” అంది.

తిరిగి అచిల్లు “ప్రియా! ప్రియా!” అని రెట్టించింది.

సోమకు ఉడుకుబోతుతనం వచ్చింది. తన తలపు పట్టులవల్ల రా వత్తు రేపించిందే అన్న లజ్జ మిక్కుట మైంది. అలా అనమని తాను దానికి తేల్చిననాటి మోహ మంతా స్ఫురణకు వచ్చి మోమునలితనీలే గులాబీ

చేసేసింది. ఇంటానే గొంతు పెగలని మాటలతో “క్షమించను నువ్వు!” అని తన బలాన్నితనీ ఉపయోగించి ఉచ్చరించింది.

అప్పుడప్పుడే తెలివి నందుతున్న కాండిన్యూ దా తుది పలుకులు విన్నాడు. తా నింకా సంగర రంగంలోనే ఉన్నట్లు... ఆ పలుకులు తన శైలిపరుల నుద్దేశించి తన సేనానులు పట్టుతున్నట్లు భావించాడు. ఉద్యోగంతో “నిజమే... క్షమించరాదు... ఇంతచురుకైన చేయటమా?” అంటూ లేవబోయానాడు.

నిష్కారణంగా అతనికి మెలకువ తెచ్చి అతన్ని వుద్దేశింపజేసి నందుకై బాధపడ్డది సోమ. అతన్ని లేవకుండా పట్టుకుంది. తిరిగి అతడు ఒరగబోతూ ఉంటే చిలుక “ఏమిట...! ఏమిట!” అని అతడి దిక్కు పలికింది. ఇప్పుడు నిజంగానే కోపగించుకుంది సోమ.)

కాండి:—(తెలిసీ తెలియని స్థితిలోనే) ...ఎవ రా పిలిచేది!

రాణి:—(అమాయకంగా) పడుకోండి...! నేను కాదు...!

[చిలుక తిరిగి ‘ఏమిట! ఏమిట!’ అంది. కాండిన్యూ డబ్బా యిటూ తడివి చూశాడు. రాణి చేతులు అతని పాదాల దగ్గరగా ఉన్నట్లు తెలుసు కున్నాడు. మైకపు తెర యింకా అతన్ని వీడకపోవటం చేత ఏమీ చేయలేక ... అనలేక అలానే ఉిరుకున్నాడు. కొద్దికాలం అలామానం గానే గడిచింది.]

కాండి:—...మహారాణి...!

రాణి:—...స్వామి...!

కాండి:—(అత్యంత) ఇక్కడికి...మీరు...ఈ సమయంలో.

(రాణి మాట్లాడక పూర్వమే చిలుక మళ్ళీ ‘ఏమిట!’ అన్నది.

కాండి:—మహారాణి! మీరేనా అలా సంబోధించేది...!

రాణి:—కాదు స్వామి...!

కాండి:—...శాత్రువాసీకం యింకా నిర్జింపబడక పోవటం...

కాండియ్యడు ఆ చిన్నిదెబ్బకే వెనుకంజ వేయటం ...
అయ్యయ్యా...! (బాధనీ అవమానాన్నీ వెలుబరుస్తాడు.)

రాణి:—స్వామీ...! తమకే జయం సిద్ధించింది. ఇక కొంత
నేపట్లో ఆ వార్తకూడా మనం వింటాం. మీరు మాత్రం
బాధపడకండి...!

కాండి:—ఆ...! ఆ...! జయమే...!

(స్పృహకలిగిం దతడికి. రాణి పరిచర్య చేస్తూ దన్న విషయం గ్రహిం
చాడు. వెంటనే ... నొచ్చుకుంటూ ... లేవ యత్నించాడు.)

రాణి:—(అదిమి పట్టుకుని) లేవకండి ...! మీకు నిశ్చాంతి
అవునరం.

కాండి:—మహారాణీ...! (ఆమె చేతిని తొలగించ బోతాడు)
ఇది...తగని పని. ఎవరన్నా చూస్తే...!

రాణి:—ఫరవా లేదు...పడుకోండి!

కాండి:—లోకం చేసే విమర్శకు తాళటం...!

రాణి:—మీకు ఉపచారం చేసే భాగ్యాన్ని పొందని ఈర్ష్యా
భువులు అలా అనుకున్నా భయం లేదు. ఐనా మీ రెవరో
గ్రహించిన వా రెవ రలా అనగలరు...?

కాండి:—(బాధపడుతూ)...అబ్బా...!

(రాణి కొద్దిగా ముందుకు జరిగి, అతని మీదకు వాలి, అతని చేతిని
మృదువుగా నిమ్రుతకుంది. అతడామె కరగ్రహణం చేశాడు. ఆమె పిదప
పులికరించిం దని ఆ సేత్రాలు చెమ్మగిల్లటమే రుజువు పరచింది. అత డామె

చేసి గట్టిగా...దగ్గరగా...లాక్కుని, హృదయం మీద అన్నవన్నాడు.
పసినిసుంగు మాదిరిగా అతని మీదట ప్రక్కగా వాలిపోయింది, ఆమె.)

కాండి:—(బాధతో)... నేను బ్రతకటం అసంభవమేమో...
మహారాణీ...!

రాణి:—ఈ బేలతనం కాండిన్యూల వారి కెలా కలిగిందా అని
పిస్తోంది స్వామీ...!

(సోమ అతని ముఖాన్ని కప్పిన చిరుచెమ్మట కొంగుతో కుడిచింది.
అంతలో పాప్రసాదాని కనతిదూరం నుంచి 'జేజే...'ధ్వనాలు దిశామ
ఖాలు చీల్చుకుంటూ దరికేరినై. సోమ అది విన్నది విజయోత్సాహాన్ని
మైన ఆ కబ్బళివణం ఆమెను ఉన్నత్రురాలిగా చేసింది. లేవబోయింది,
కాని, కాండిన్యూడు బాధపడటం చూసి అతన్ని గట్టిగా తన హృదయానికి
హత్తుకుని ఉద్రేకంతో మాట్లాడ సాహసించింది.)

రాణి:—...ప్రభూ!

కాండి:—(అశ్చర్యంతో)...మహారాణీ!

రాణి:—ప్రభూ! మీ దర్శనమాత్రం చేతనే లభ్యమైన యీ
విజయ కోలాహలం విన్నావా!

కాండి:—(భావోద్వేగంతో) విజయం సిద్ధించిందా...! ఇది
చలోక్తి కాదుకదా!

(దగ్గరగా కోలాహలం; చిలుక 'పియా!' అని పిలిచటం)

కాండి:—ఆ...నంబోధించే దెవరో...!

రాణి:—(సిగ్గుతో) నా హృదయమే ప్రభూ!

(కాండిన్యూడు నిమిలితకేతుు డౌతాడు.)

తను అమూల్య జేతనేవాభిరతికి యీ అల్పజ్ఞురాలు
ఏమి బహుకరింప గలదో...!

కాండి:—లోకోత్తరమైన తను ఆదరాభిమానాలను విందిన
వస్తువునకా వెతుకుతున్నారు...?

[తిరిగి విజయధ్వానాలూ దుందుభి మౌతలూ వినబడతే.

కాండిస్యదు లేవబోతాడు. అమె అతణ్ణి బుజం మీదకు అస్సుకుని
పంచపాళి శైవుగా నడుస్తుంది. సేవకురాలు తొందరలో బోనికి వచ్చి చూసి
ముసి ముసి నవ్వులతో పక్కకు తప్పుకుంటుంది.

ఎదుటి రాచిల్ల కిలకిల్లాడుతూ 'ప్రియా! ప్రియా!' అంటుంది.

అది విన్న కాండిస్యదు చిరునవ్వుతో రాణి వంక చూస్తాడు. రాణి
మందహాసం చేసి సిగ్గు పడుతుంది.

బయటి జనం 'జై...జై... శ్రీ శ్రీ శ్రీ రాణి సోమాదేవికి జై.
శ్రీ జావాద్విపమాతకూ జై...' అని కేకలు వేస్తారు.

అక్కడినుంచే సోమ 'శ్రీ శ్రీ శ్రీ కాండిన్యామాత్య వీరాగ్రేసరు
నమోజై.....! అని పలుకుతుంది. జనం అంతా అదే ఉచ్చరిస్తారు. కాండి
స్యదు చిరునవ్వుతో ఆ శుభోచ్ఛారణను స్వీకరిస్తాడు.]

*

*

*

తో మ్మి ద వ దృ శ్యం

[సభామంటపంలో జనం క్రిక్కిరిసి ఉన్నారు. అందరూ ఏమేమో గుసగుసలు పోతున్నారు.

ముందుగా వండిమాగధులు వచ్చి కైవారం సలిపారు. జనమంతా 'కిమ్మ'నకుండా నిలబడ్డారు.

మరుక్షణంలో కొండిన్యడు సభావేదిక మీద నిలబడ్డాడు. సభ అంతా జయజయ ధ్వానాలు చేసింది.]

కొండి:—సోదర వీరులారా! జావాద్వీపవాసులారా! ఈ కొండిన్యడు మీ కృపారసామృతాస్వాదన చేసి యీ నాటికి అమాత్యశేఖరు డన్న కీర్తి నార్జించాడు. మాతృ దాస్య విచ్ఛేదన బద్ధ కంకణులరైన మీ అండ వసిగిచి... మీ సాహచర్యాన్ని పొంది...యీనాడు దేశ ద్రోహుల నుక్కడంచాడు. ఆంధ్రభూమిలో జన్మించి, ఆంధ్ర సామ్రాట్టుచే బహిష్కృతుడై, అశేషానరాభిమానాలు చూపిన యీ మీ సీమకు చేయగల రవంత నేవనూ చేసి ధన్యుడైనాడు. అందుకు మీ కిత డెల్లవేళలా కృతజ్ఞుడు.

[రాణి అంతలో ప్రవేశించింది, జనం చారీ తీస్తుండగా. ఆమె సరాసరి గడ్డ మీదకు వెళ్లి అగుతుంది. గంభీరంగా నలువంకలా తిలకిస్తుంది.

సభాస్థులెల్లరూ శేత శేలు పలుకుతారు. ఆమె స్వీకరిస్తుంది; సగర్వంగా.]

రాణి:—జావాద్వీపవాస్తవ్యులారా! మీ రందరూ యింత వరకూ విన్నది చాలా మోసంతో కూడిన విషయం.

(జనం తవ్విశ్చాతారు, కొండిన్యడు ఖిన్నుడౌతాడు.)

మోసానికీ, చోర్యానికీ యీ సీమలో శిక్ష యేమిటో మీ అందరికీ తెలుసు.

(జను అందరూ ఒక్కసారిగా బలం తెచ్చుకుని 'శరచ్చేదం, శరచ్చేదం' అని కేకలేస్తారు.)

అందులోనూ రాజప్రసాదంలో జరిగిందానికి...?

(జనులు గంభీరంగా 'ఖండి ఖండాలుగా ఆ దోహదాని నరకటమే' వని అరుస్తారు.)

అదీకాక ప్రాణాపహరణానికి మన న్యాయశాస్త్రంలో దండన...?

(అందరూ 'అగ్నిలో నిలుపునా ఆ హతకుని వేల్చటమే' అంటారు)

అత్త ప్రాణి కన్నా విలువ గలదీ, ఔనా...?

('కాదన్నవాణ్ణి ఖండించటమే' అన్నశబ్దం.)

(కొండిన్యూని ఎంక చూపుతూ) ఈ మహనీయుడు ... మన ద్వీపంలో చేసిన నాడే .. అట్టి కార్యానికి పాల్పడ్డాడు.

(జను అందరూ భయవిహ్వలచిత్తురై ఉంటారు, మానంగా కొండిన్యూని తలవాల్చుకునే ఉంటాడు)

'నేడే అమాత్య శేఖరు డన్న బిరుదు నార్జించుకున్నా' నన్న వీరి పలుకులు విశ్వసించటం మిమ్ము మీరు గ్రహించ లేకపోవటం, ఆ అమాత్యుడవి వీరిని మరికొన్ని ఘడియల్లో వీడి పో బోతోంది. అది కూడా వారు చెప్పినట్టే తే మేమెంతో సంతోషించేవారం. ఇక... ఇంతవరకూ మన ధర్మశాస్త్రంలో హింస దండనాయుధంగా ఉంది. ఈ నా డది అహింసకు తావొనగి నెలపు తీసుకుంటుంది.

[మహారాణి వారిచిత్తం అని ఏకకంఠంగా అందరూ ఉచ్చరిస్తారు]

ఈ మహాత్ముడు కోరి హరించినదాన్ని తిరిగి మనం తీసుకోయత్నించడం మనకు మూర్ఖతనూ, నీచత్వాన్నీ ఆరోపి

నుంది. అదికూడా హింసాక్రియగానే పరిగణింపబడుతుంది.

[ప్రజలు హాసంగా ఉంటారు.]

కాబట్టి మనమే మనఃపూర్వకంగా వారికి దాన్ని అర్పింప దలచాం.

[‘మా తల్లి ఆభిష్టమే మా పాఠం,’ అన్న శబ్దం సభ నంతనీ మారు మోయిస్తుంది.]

రేపటి విజయోత్సవ సమయంలో ఆ కానికను వీరి కీయదలచింది యీ ద్వీపం.

[‘సూతోషం, సంతోషం’ అని కేకలు,]

దాంతో యీ సోమాదేవీ, ఆమె అనుచరులూ అందరూ మన మాతృభూమితోసహా ఏకాభిన మాతార.

[ప్రజలు తెల్లపోయి చూస్తారు. కొండిన్యూని ముఖాన అమితమైన ఆశ్చర్యం గోచరించింది. ఏదో చెప్పబోతాడు, కాని, ప్రక్కనే ఉన్న కాంత - దానీ - వారిస్తుంది.]

కాంత:—స్వయంవరం మన యీ ద్వీపంలో ఆర్యసమ్మతం.

మంటపంలోకి రాకుండానే ఉండాలి కాని, వచ్చి, కన్య వరించి తరువాత నిరాకరించటం గౌరవానికి కళంకం.

అది మీ అందరి పక్షానా రాణీవారి అనుమతిని...వృద్ధురాలిని కావటమే నా ఆర్థికంగా గణించి...యీ కొండిన్యూనివారి స్ఫురణకు తే దలచాను.

(రాణీ కొండిన్యూని లొకరి నొకరు చూచుకుని మందహాసం చేస్తారు.

అసభ అంతా కేకే స్వనాంతో దద్దరిల్లిపోతుంది. సహర్షంగా రాణీ ముందుకు వస్తుంటే, సగర్వంగా కొండిన్యూని అనుమతిస్తాడు)

వ ది య వ దృ శ్యం

[సోమా కొండిన్యూల వివాహం జరిగి మూడేండ్లయింది. వారి ప్రగతిని చివరకు ఒక రెండేండ్ల బాలుడు.

అనాడు జానాదీపంలో బాలరాజు జన్మదినోత్సవం ఆఖండ వైభవోపేతంగా జరుగుతోంది. ఓ బంగారు గద్దెమీద నిలబడి సోమా కొండిన్యూల ఆగంతుకులకు రెక్కలేని కానుక ఇచ్చిస్తున్నారు.

అంతలో ఓ రాయబారి ద్వారా మాధిరీపుకుగ్గిని వద్దనుంచి ఓ లేఖ లోనికి వచ్చింది. కుళలప్రక్కన లైన తర్వాత ఆ రాయబారి రాజానుమతి వంది యిలా చదివాడు.)

“స్వాగత మోయి బ్రహ్మకుల వార్నిధి

శీతమయూఖ! గొమ్ము, ను

స్వాగత, మార్యధర్మ సుమభాసిత

దివ్యవనాంతరస్థితా!

స్వాగత మోయి! వైరిజన సంహరణో

ద్యమబద్ధకంకణా!

స్వాగతమయ్య దీనజనబాంధవ!

స్వాగత మాంధ్రభూధవా!

యిట్లు ,

మీ పాదరేణువు.

మాధిరీపుత్ర శక పేనుడు.

(సోమ కాండిన్యలు హర్ష పులకిత శరీరలైనాను. ఆ నాటి కాన్యలు
 శతాధిక మైనై. అనుకున్న ధరచేకొట యుద్ధం ఆగిపోయింది. ఆంధ్రదేశ
 యాత్రకుగాను మహారా నిశ్చయం చేయటానికై పండితుల సమావేశం
 జరిగింది. ఆ నాటినుంచే కాండిన్యడు ఆంధ్రసామ్రాట్టుగా వ్యవహరింప
 బడ్డాడు.)

